

Trăim printre oameni

– Știți ce-aș vrea eu să vă întreb?
 – Ce mai vrei tu să întrebi?
 – Cum arată prietenii dintre criticii teatrali și artiști? Observ că oamenii despre care scrii bine o dată sau de două ori încep să aibă încredere în tine, îți dau importanță și par să te considere cel mai bun sfătuitor al lor. Mă întreb dacă e bine așa sau ar fi de preferat o poziție retrasă, detașată. Pe de altă parte, mă întreb dacă o să mă bucur de aceleași aprecieri și când o să emit rezerve cu privire la unul sau altul. Ar trebui ca eu să am curajul de formulez, iar ei să aibă decența să le asculte.
 – Dacă le spui direct – acceptă, în scris e mai greu.
 – Depinde. Și în dialogul direct unii nu acceptă să-i atingi nici cu o floare, iar alții te privesc cu condescendență chiar când îi lauzi.
 – Problema e și în noi. Când cunoști un artist, când l-ai văzut în multe spectacole, pornești cu o prejudecată pozitivă, îl judeci altfel decât pe unul pe care nu l-ai văzut niciodată.
 – Tocmai. Dar prietenii în teatru îi le faci și pe criteriul afinităților de ordin profesional. Sunt oameni pe care i-am întâlnit la vârsta la care eu mă formam, am învățat foarte mult de la ei, nu numai despre teatru, ci și despre viață, știu că unii nu sunt geniali, dar nu pot să privesc ceea ce fac ei acum cu totală obiectivitate. Subiectivitatea mea e legată de talentul lor care există și dincolo de aprecierile mele, dar și de calitățile lor de oameni, de prieteni. Cred în ei, mă bucur când le iese bine ceva, mă întristez când greșesc. Să fie un păcat chiar atât de mare? Eu m-am hotărât ca, în ceea ce-i privește, să nu scriu despre ei decât când sunt mulțumită, dar să le spun direct, serios, fără menajamente, când rezultatul e sub așteptări.
 – Cronica nu se scrie pentru sau numai pentru prieteni sau dușmani. Mai este și publicul, care va înregistra un bilanț falsificat. Despre unii scrii doar când stabilesc recorduri, iar altora le pui diagnosticul după antrenament.

– Adevărații prieteni ai criticului nu sunt artiștii și ar trebui să ne obișnuim cu ideea. Ceea ce nu exclude relațiile cordiale și nu înseamnă că trebuie renunțat la delicatețe în cronici... A exprima o opinie tranșantă nu înseamnă a fi mitocan. Când afirmi că un spectacol a fost așa și nu altfel nu înseamnă că spui că artistul nu are ce căuta pe scenă.
 – Da, dar mă întreb totuși mereu dacă un anumit spectacol îmi place pentru că e bun, sau pentru că e făcut de niște oameni pe care îi prețuiesc, cu care am discutat și mi-au povestit cum o să fie...
 – E ușor când ai norocul să fii prieten cu oameni talentați. Un om talentat știe și singur dacă și când a greșit. Chiar dacă în prima clipă nu admite nici o obiecție, după un timp îți face un semn prin care îți dă – măcar parțial – dreptate.
 – Nu doar prietenia parazitează diagnosticul; mai e și prestigiul. Nu-ți vine să scrii negru pe alb că un mare actor a jucat prost sau că a fost cabotin, că un important regizor a ratat dialogul cu sala.
 – De obicei, criticul își ia precauții spunând întâi ce mare e cutare...
 – Nu e vorba atât de o seară proastă sau de un eșec întâmplător... Uneori îți se pare că un regizor important și talentat a ajuns într-o fundătură și fiecare spectacol nou îl apropie de asfixie... Poate criticul greșeste, poate are dreptate, dar asumarea publică a unei asemenea poziții nu e agreată nici măcar de confrății critici.
 – Există și situații speciale. Aș da un exemplu – poate n-ar trebui consemnat –, pe cel al lui Dan Micu. S-a îmbolnăvit, apoi, când a revenit în teatru, a făcut niște spectacole... știm cu toții...
 – Zi care spectacole!
 – O noapte furtunoasă, a doua variantă, Năluca, Tehnica raiului. Pe de o parte, pe toți ne-a bucurat revenirea lui în teatru. Pe de altă parte, spectacolele erau proaste. Ce ar fi fost preferabil, să se scrie pe un ton încurajator, cu îngăduință, sau „de-adevăratelea”, adică aspru? El a so-

cotit acele cronici o expresie a cinismului și pe cronicari i-a considerat niște fiare. Se simțea năpăstuit, ofensat... Apoi a murit și multă vreme m-am întrebat cum ar fi fost corect să se procedeze în acest caz.
 – La Noaptea furtunoasă eu nu am fost deosebit de amabilă. Poate pentru că n-am știut că situația lui e atât de gravă...
 – Nimeni nu a știut.
 – La Tehnica raiului știam cum stă treaba și, recunosc, am devenit mai conciliantă. Am spus ce credeam, în sensul că nu e genial...
 – Ai spus vreodată despre cineva că este genial?
 – Nu.
 – E un calificativ care se acordă, totuși.
 – Și chiar destul de ușor.
 – Nu, ca să revenim, am zis ce credeam pe un ton blând – mi s-a reproșat chiar excesul de blândețe –, dar m-am gândit că „iau păcatul ăsta asupra mea”.
 – Deci subiectivitatea clipei modifică dorința de a fi obiectiv.
 – Da. Trăim între oameni.
 – Da, trăim între oameni. Și, în același timp, trăim în Balcani, între oamenii din Balcani. Și în Occident li se cere criticilor să fie omenoși?
 – Fără îndoială. Și acolo aura personalității impune tonul cronicii. Greu o să găsești pe cineva care să scrie că Ariane Mnouchkine a dat-o în bară, deși i se mai întâmplă...
 – Sau să găsești unul mic și rău care să declare cu cinism cât de prost este teatrul francez în totalitatea lui.
 – Mai funcționează și criteriul financiar, al cui e ziarul și altele, lucruri obișnuite în melodramele din viața teatrului. Noi privim cu superioritate, deocamdată, asemenea intruziuni ale banilor în artă, dar ne vor ajunge din urmă. Legenda criticului care vine la teatru în caleașcă, apoi se duce acasă, scrie și trimite în aceeași seară cronica printr-un curier, e din cărți, nu din viață.
 – La una dintre mesele noastre rotunde, Sergiu Anghel spunea că „trasul de șireturi” cu critica nu e un

lucru sănătos. El credea că normale sunt relațiile civilizate – ne mai întâlnim, mai vorbim –, dar nu mult mai mult de atât.

– Și unde-i limita, între *mai* și *nu mai mult*?

– Nu-i nici o regulă. Valentin Silvestru era în relații informale cu creatorii... stătea la taclale cu ei, mergea la repetiții, comenta și în particular, nu doar în scris, dar pe pagina tipărită spunea tot ceea ce avea de spus.

– Cred că, într-un anume fel, îi și pregătea pentru cronică pe care urma să o scrie. Eu am asistat la o astfel de întâlnire, când Dan Micu l-a invitat la o repetiție a **Noptii furtunoase**. La sfârșit, ne-am adunat în biroul directorului și criticul a spus cu franchețe tot ce credea rău despre spectacol. Poate își imagina că ar mai putea fi schimbat ceva.

– Nu cred că poate fi invocat precedentul Valentin Silvestru. Era în mod egal prieten și ne-prieten cu toată lumea. Noi vorbeam despre cazurile speciale în care „unii” sunt prieteni cu alți „unii”, iar ceilalți le sunt indiferenți sau ne-prieteni...

– Nu poți fi nici prieten, nici ne-prieten cu oameni pe care nu-i cunoști, care lucrează în localități pe care nici nu știu unde să le caut pe hartă. Problema nu este a prieteniei, ci a cunoașterii și a unor relații care se nasc, întemeiate pe această cunoaștere, pe respect și pe ce mai vreți dumneavoastră. Nimic mai mult.

– Problema nu e a prieteniei, ci a autorității. Și autoritatea derivă din puterea argumentelor.

– Dacă e să ne referim la Silvestru, el a fost înjurat de tot atâția câți l-au respectat.

– Îl înjurau, dar nu-i contestau autoritatea. Personal, nu-l evoc cu excesivă simpatie, dar simt absența acestui tip de autoritate. Până și cei care-l contestau au rămas fără obiectul muncii.

– Făcea parte dintr-o epocă anterioară, irepetabilă.

– Revin la felul cum am pus eu problema: e vorba despre generația mea. Oamenii cu care am crescut, cu care evoluez împreună. Unii sunt în teatre mai puțin privilegiate, nu sunt în atenția criticii, fie că abia s-au înființat (Focșani, Slatina), fie că sunt

prea departe de București. Eu am lucrat într-un asemenea teatru și vreau să le fiu de folos oamenilor de acolo.

– Asta se cheamă protecție socială.

– Și de ce nu?

– Pentru că se înstăpânește un climat de critică „militantă”. Unii critici îi susțin pe cei necăjiți. Alții se strâng în jurul unor artiști importanți, sau părelnic importanți, sau de-a dreptul neimportanți, dar palavragii, și se lansează puzderie de produse „geniale” și „spectacole-eveniment”. Dacă există o opinie divergentă, urmează mari supărări, iar „fetele în negru”, cum le spun eu (există și băieți în negru), încep să se plângă pe toate drumurile de lipsa de profesionalism a criticii de teatru și a cronicarilor.

– Mie mi-e greu, acasă la mine, să adaug la analiză cuvântul geniu. În cor, responsabilitatea se diminuează.

Corul redacției intonează numele tuturilor creatorilor în viață, declarându-i genii. Asistența de la „Ziarul Financiar”, „PRO TV Magazin”, „Acasă” și „Câinele meu” e siderată.

scena lumii

Olanda

O situație specială în Europa

Sunteți mulțumit de felul în care a decurs actuala ediție?

Pot spune că este o ediție foarte bună. Jumătate din producții au venit din Flandra și jumătate din Olanda, ceea ce este foarte bine. E o ofertă bogată atât în piese clasice, cât și în texte moderne și este pentru prima dată când au existat mai multe producții ale teatrelor mari decât ale micilor companii. Direcțiile mișcării noastre teatrale actuale sunt date de aceste teatre mari.

Reușește festivalul să „sintetizeze” întregul peisaj teatral?

Scopul este de a arăta cele mai interesante creații ale anului din punct de vedere scenic, nu pe cele care au obținut mai mult succes sau

Seminarul Tinerilor Critici, organizat de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru, a avut loc în această toamnă la Amsterdam, în cadrul tradiționalului Theater Festival – întâlnire a trupelor de limbă flamandă și olandeză – aflat acum, în anul 2000, la cea de-a 14-a ediție. Ca participant, la recomandarea Secției române a A.I.C.T., am avut fericita ocazie de a întâlni creatori extrem de diferiți și de a cunoaște ceva din teatrul acestor țărâmurii. Pentru a afla mai multe despre trecutul și prezentul scenei olandeze și al manifestării pomenite, l-am provocat pe Arthur Sonnen, directorul festivalului, intelectual de rasă și manager cultural autentic, la o scurtă discuție pe aceste teme. Între două convorbiri telefonice și cu puțin timp înainte de începerea unei reprezentații la care, ca de obicei, a fost gazdă primitoare, a acceptat.